

**Cestou za La Boema
na Radnicko po stopách uhlí, hutí a skláren
s Okrašovacím spolkem pro Novou Hut' a okolí 13. 11. 2013**

Železnice

Plzeň byla nejprve napojena na železnici z Furt im Wald přes Domažlice. Až 14. 6. 1862 byla otevřena jednokolejová trať Plzeň-Praha Smíchov, dvoukolejnosti se dočkala v r. 1926 (7).

V návaznosti na ní byla otevřena 1. 4. 1863 trať Chrást-Stupno. Zpočátku chrástecký („Velký“) most nahrazovalo provizorní dřevěné lešení pro budoucí nýtovaný obloukový most. Železný most však nevyhovoval a v r. 1892 byl vyměněn a při výměně došlo k havárii. Při natahování jednoho dílu mostu tento spadl z výšky 1 metru, našťastí na pilíře. Na místě bylo 6 mrtvých montérů a 3 se zachránili jen díky amputaci končetin.

Prodloužení dráhy o 7 km ze Stupna do Radnic bylo uskutečněno 1. 12. 1893. Tam v letech 1914–1929 firma Stark dokonce provozovala lanovku na uhlí Vejvanov-Radnice. Postupně byly budovány zastávky: Sedlecko r. 1908, Všenice 1944, Bezděkov 1946, Chrást zastávka 1955, Chrást obec 1959, Střapole 1986.

Smědčice

Obec zmiňovaná už v roce 1243, tj. zhruba 50 let před založením Plzně. Na návsi je kaple sv. Václava, v zatáčce silnice bývalá bájná hospoda U Trnků. Pod lesem cestou do Dolního Chrástu je bývalá farma rodiny Heců, kde se chovali stříbrné lišky a norci – odtud tzv. Liškárna. Do této rodiny se přivdala dnes docentka MUDr. H. Hecová-Brotánková z Dýšiny. Ve vsi žije mnoho Straků; brá Strakové, profesionální hokejisti, si zde postavili 2 honosné vily směrem na Litohlavy. V obci je umělecké kovářství, kde pracuje i p. M. Havel (novohuťský rodák), bratr JUDra K. Havla. Firma se podílela na rekonstrukci divadla J. K. Tyla; vytvořila i sochu Krista na turistickém odpočívadle U tří líp a sluneční hodiny na Kytíně – obojí za starostování p. Čechury (v Bušovicích). Ten věnoval zdejší krajině nebývalou, velice intenzivní a kvalitní péči. Její výsledky určitě stojí za povšimnutí i jako námět pro práci našeho Okrašovacího spolku. Rozsáhlé pozemky pod Liškárnou zakoupila stavební firma Beránek z Plzně-Doubravky.

Richardov a Sedlecko

Richardov (též Telín) je pomístní název pro několik kvalitně udržovaných secesních vil, původně postavených pro letní pobyty nad mlýnem Telín (dnes zv. Spálený mlýn) na Berounce (Mži). Majitel mlýna František Adalbert Svátek byl zakladatelem silné „dynastie“ schopných, pracovitých a vzdělaných obchodníků, právníků, profesorů, lékařů, umělců i politiků. U nich se ve více generacích objevuje křestní jméno Richard (např. i ing. Richard Havelka, současný šéf Lesů města Plzně). Takto poprvé pojmenoval F. A. Svátek svého prvorozeného syna, pozdějšího právovárečného měšťana, úředníka spořitelny města Plzně. V pozdějších generacích se zde objevují další známé plzeňské rodiny: Kroftovi, Strettiové, Jahnovi, Kopeckých, Wedellovi, Hegnerovi, Tichých, Šebelíkovi, Rušavých a dalších. Pozn.: za války zde bydlela i rodina ing. Pavla Šimice z Dýšiny.

Sedlecko dnes náleží do obce Bušovice. V údolí pod Sedleckem se těžila kyzová břidlice. Na návsi je kaplička, po r. 1990 nově opravená a vysvěcená.

I. typ na výlet: Sedlecko – Korečnický a Valentův mlýn – Spálený mlýn – Richardov – Chrást (5 km)

Střapole

Původně též Třapole. Nejstarší písemná zpráva z r. 1283.

Všenice

V 19. i počátkem 20. století byla vesnice převážně hornická. Lidé nacházeli práci v dolech a ve sklárně na Baště, v olejňě a hutí na Vranově. Vlhká pole dávala dobrou úrodu a stačila obyvatele uživit. Korečnický potok byl tehdy plný raků a ryb. Pozn.: Na návsi je dům se zajímavou zahradou J. Šimka (Z. Šimková, dříve výkonná sportovkyně, pracuje v Dýšině) a útulná hospoda S. Jelínkové, švagrové Z. Jelínka z Chrástu. Údajně má obec vzornou kroniku!

II. typ na výlet: Stupno: Šternberská hrobka – Korečnický potok – Všenice (3 km)

Stupno (část obce Břasy)

V Podchalupech nad železniční tratí byla kozí farma s asi 50 kozami (10 dkg sýra stál okolo 40 Kč). Za zatáčkou bývalá hospoda U Slunce. V 80 tých letech zde vybuřoval A. Totzauer 2 vzorné tenisové kurty. V uličce pod školou (ve které v letech 1959–1964 působil RNDr. J. Sofron) je cykloprodejna. Kolem ní je soustředěný bikový Author team, který se úspěšně stará o mládež a vychoval i mistra Evropy.

Krajinně dominuje velký novorománský kostel sv. Vavřince z r. 1890. Naproti železniční stanici, která není průjezdná, jsou dvě pamětní desky: poděkování za osvobození americké armády a upomínka na zdejšího rodáka Ray Kroce, zakladatele světového řetězce McDonald's. V těchto místech je i známá restaurace U dubu.

Šternberkové, hraběcí rod

Ve Stupně na hřbitově je rodová empírová kaple s podzemní hrobkou postavená v r. 1808. Po r. 1990 byla opravená a je i nepravidelně přístupná, asi o Vavřinecké pouti.

Nejnámější z rodu je Kašpar Maria (1761–1838), německy Kaspar Maria Graf von Sternberg a jeho starší bratr Jáchym (1755–1808). Panství Březinu s Radnicemi zakoupil už jejich otec Jan ze Šternberka. Kašpar byl původně kanovníkem v Řezně, kde založil botanickou zahradu, posléze dvorním komorníkem a radou řezenského biskupa a spravoval biskupské lesy. V roce 1788 se stal kanovníkem i ve Freisingu a správcem všeho biskupského majetku. Po smrti svého bratra Jáchyma se vrátil do Čech spravovat rodinný majetek na Radnicku. Byl světově uznávaným přírodovědcem – paleontologem, botanikem, filosofem, blízkým přítelem např. J. W. Goetha. Jako mecenáš se stal zakladatelem, později prezidentem Českého muzea, předchůdce Národního muzea. Jeho paleontologické sbírky (a sbírky dalšího významného paleontologa z Oseka J. T. Lindackera) se staly základem sbírek Národního muzea. Pověřil F. Palackého sepsáním rodopisu Šternberků a tím financoval jeho zásadní a životní dílo Dějiny národa českého. Kašpar Šternberk též přispěl i k rozvoji těžby černého uhlí.

Empírový zámek Březina s anglickým parkem o rozloze ca 13 ha vybuřovali Šternberkové v r. 1806. Nedaleko byl velký hospodářský dvůr a na okraji parku nad rybníkem romantická přestavba původního hradu Březina. Kašpar zde vybuřoval botanickou zahradu s vytápěnými skleníky. V 30tých letech minulého století zde pobýval v létě herec V. Burian, který zde údajně měl i svůj revír. Od r. 1950 bylo v zámku lesnické učiliště a v parku sklad civilní obrany. Po r. 1990 byl zámek vrácen rodině Šternberků. Současný majitel Zdeněk Filip Maria Emanuel Jiří Ignatius Sternberg (*15. srpna 1923) se sídlem na hradě Český Šternberk, ale zámek nabízí k prodeji. Rodová čest mu však velí prodat zámek jen slušnému člověku, kterého zatím nenalezl. Syn JUDr. Filip Sternberg (*1956) má advokátní kancelář ve Vídni.

Park je volně přístupný, vede tudy červeně značená stezka na vrch Hradiště (619 m). V místě magického hradiště z 8.–10. století, kde sídlili i Slované, byl majitelem „panství“ obnoven dřevěný altán s krásným výhledem do okolní krajiny.

III. typ na výlet: Zámek Březina s parkem – altán a hradiště na Hradišti a zpět (4 km)

Bašta a dolování černého uhlí na Radnicku

Bašta byla vyhlášena přírodní památkou v r. 1972 zásluhou geofyzikky A. Červené z tehdejšího Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni. Je zde vidět výchoz sloje 4,6 m vysoké stěny povrchového dolu Kliment, těženého v r. 1850–1969. Osada Bašta vznikla jako dělnické domky. Nyní je zde betonárka p. Jeřábka, pila a pěkný výhled na Radyni, Plzeň a Kralovicko.

Uhlí se na Radnicku dolovalo od 17. století – uvádí se rok 1619. Jednalo se ale o drobná nebo mělká díla převážně pro vlastní spotřebu. Rozvoj těžby, ale už hlubinné, přišel s napojením na železnici po r. 1880, kdy zde těžili Šternberkové, firma Stark, město Rokycany a další. Za dobu těžby v Radnickém revíru uvádí některé prameny až 60 horních děl.

Např. mezi Stupnem a Vranovicemi se od r. 1800 těžilo uhlí nejprve povrchově, později hlubinně; důl Matylda se těžil do roku 1969. Doly byly i v okolí Chomle a Vejvanova. V r. 1937 došlo k zaplavení dolu Ferdinand v Chomli, kde se utopilo 14 horníků. Památník od sochaře E. Famíry na toto neštěstí je na křižovatce silnic nad Chomlí. Poslední hlubinný důl na Radnicku Pokrok v Chomli

byl uzavřen v r. 1982. Pak už se těžilo jen povrchově do r. 1986 na Ovčíně v Přívěticích. Uvažovalo se i o otevření stoly na Darové. Dnes lze konstatovat, že Radnický revír černého uhlí je vytěžen a další těžba by byla neekonomická. Lokalitu Ovčín proslavily paleontologické nálezy karbonské flóry (též radnického rodáka Ph.D. J. Pšeničky *1973).

Vranov (dříve též Branůvko, Vranůvko, Vranůvek)

Na křižovatce silnic u obecního úřadu je oboustranný pomník, kde se děkuje za osvobození Rudou armádou 13. 5. 1945. Po r. 1989 bylo na pomník dodatečně umístěno poděkování za osvobození obce americkou armádou. Plzeň byla osvobozena 6. 5. 1945. Další den průzkumné oddíly americké armády dosáhly Prahy a navázaly kontakt s maršálem F. Schörnerem ve Velichovkách. Rudá armáda byla zaseklá v Drážděncích a za Ostravou. Všeobecnou bezpodmínečnou kapitulaci podepsal maršál Dönitz 8. 5. 1945, ale ve Východním sektoru Evropy se konec II. světové války slavil 9. 5. 1945. Nemohu pochopit, že Vranov byl osvobozen až 4–5 dní po válce. Poděkování oběma armádám na jednom pomníku je taky rarita.

Z Vranova pochází neprávem zapomínaný velký hrdina našeho odboje Jiří Potůček-Tolar (1919–1942). Má zde na rodném domě pamětní desku a od r. 2013 i před obecním úřadem moderní pomník ve tvaru vylévajícího se padáku s životopisnými údaji. 29. 12. 1941 přiletěly společně z Anglie skupiny Silver A (npor. A. Bartoš – velitel všech tehdejších parašutistů, J. Valčík, J. Potůček – radista). V té době už pak fungovala jen Potůčkova stanice Libuše a zajišťovala jako jediná spojení domácího odboje s Londýnem a předávala i veledůležité informace od agenta A-54 P. Thümela. Nejdéle vysílal Tolar z lomu u Ležáků, které pak stihl osud Lidic. Po atentátu na R. Heydricha 27. 5. 1942 zůstal J. Potůček jediný z parašutistů živý, ale sám a bez podpory. Přesto se Libuše neodmlčela. Kontaktní adresy nefungovaly, byl vysílen. 2. 7. 1942 byl zastřelen českým četníkem ve spánku v lese v Polabinách u Pardubic. Bylo mu 23 let. Čest jeho památce!

Nad Obecním úřadem je skalní hřbet Křemenáč (Křemelák) se dvěma lavičkami a nádherným kruhovým výhledem. Nacházelo se zde výšinné sídliště lidu tzv. chámské kultury.

Břasy

Bylo by chybou se domnívat, že zprůmyslnění Radnicka bylo spojeno pouze s těžbou černého uhlí. Těžbě předcházelo železářství a sklárství na základě dřevěného uhlí. Sklářny byly např. v Radnicích, Břasích a na Fričkovně (též Fryčkovna – sklárna mezi Svatou Barborou a Radnicemi).

Na Břasích byla v letech 1848–1876 vysoká pec s válcovnou, později přestavěná na sklárnu, která zanikla až v r. 1920. Prvorepubliková slévárna Havel po druhé světové válce nakonec patřila pod Škodu Dýšina. V 90 tých letech minulého století se zde lilo množství tvarové kanalizační litiny i do kokil na karuselu. Tvarovky se pak teplé máčely do asfaltu. V té době tu bylo okolo 100 zaměstnanců. Po roce 1990 byla slévárna privatizována p. H. Jehličkou z Dýšiny, J. Šimkem a S. Novým z Chrástu. Jednoučelová výroba postupně zanikla, majitelům se nepodařilo zajistit odbyt nebo náhradní program. Nyní se zde vyrábějí jen slévárenské písky a minimem zaměstnanců.

Vedlejší fabriku postavil J. B. Starck v r. 1790 jako huť na zpracování vitriolových břidlic pro výrobu olea, tj. české dýmavé kyseliny sírové. V první polovině 19. století se česká dýmavá kyselina sírová stala celosvětově známým pojmem, na její výrobu byl závislý německý i anglický textilní průmysl i rafinerie ropy v Baku. Její výroba byla ukončena v r. 1900. Souběžně s výrobou olea se rozběhla výroba šamotového zboží. Firma Starck od r. 1810 těžila pro vlastní potřebu i černé uhlí. O roku 1870 zde byla zavedena výroba ultramarínu a šmolky (křemičitan sodno-hlinitý a síra) i červených barev. Fabrika byla za minulého režimu i závodem ZKZ (Západočeské keramické závody Horní Bříza). Výroba kameniny a fasádních obkladů byla ukončena v r. 2002. V současné době zde firma Primalex vyrábí malířské barvy.

Na křižovatce, kde se zahýbá k nové dřevěné rozhledně, pravděpodobně na pozemku bývalé sklárny, je moderní Domov důchodců s vlastní restaurací. Před vrcholem s rozhlednou byl zrekonstruován bývalý objekt sloužící personálu radaru na Dům s pečovatelskou službou. Rozhledna byla otevřena 3. 7. 2013 a byla postavena z prostředků obce Břasy a snad má připomínat těžní věž. Stojí na kopci Na Vrších (kóta 481), je vysoká 15 m a má schodiště osvětlené na fotobuňku. Je z ní nádherný kruhový výhled s dohledností asi až na Šumavu. Zatím chybí panorama s popisem viděného. Velmi kvalitní stavbě je potřebné přát, aby nebyla poničena vandaly nebo požárem. V roce 2013 byla otevřena denně do konce října a neplatil se vstup.

V 80 tých letech jsme se domnívali, podle rozsáhlých zemních prací, že se tu buduje další raketová základna. Byly tu ale jen radary na řízení vojenského letového provozu.

Od železniční zastávky Břasy se nad Radnice táhnou velké sady, které měly v roce 1935 152 ha. Před rokem 1989 sady obhospodařoval státní statek, dnes firma Schwarz s.r.o. Moštuje se tu pro veřejnost a současně je zde palírna. V roce 2012 stál 1 litr pálenice z vlastních jablek 160 Kč. V roce 2013 se zde prodávaly chutné odrůdy za 15 Kč/kg, ale i za 5 Kč na študl či moštování. Při vysoké ceně jablek v obchodech je o zdejší prodej velký zájem. Většinu produkce sadů však odvázejí velké kamiony do velkovýroby marmelád a šťáv. Firma využívá k uskladnění jablek rozlehlé podzemní prostory v blízkosti současné rozhledny.

Radnice

R. 1336 kupují radnické panství od Jana Lucemburského Rožmberkové a proto je ve znaku města červená růže, nikoliv osmicípá šternberská hvězda. Šternberkové drží Radnice poprvé r. 1478, pak dochází ke střídání majitelů. Definitivně přecházejí Radnice do držby Šternberků za Jana ze Šternberka, otce Jáchyma a Kašpara, který je kupuje r. 1758. Obrozenecký farář a lidumil A. J. Puchmajer zde působil od r. 1806 do své smrti 1820. Založil zde, s velkou podporou hraběte Šternberka, v r. 1818 první čtenářský spolek v Čechách Puchmír; tímto počinem se začala šířit česká vzdělanost a kultura. Poprsí A. J. Puchmajera bylo umístěno na faře a při odhalení řečnil sám F. Palacký. Zajímavost: farář se zajímal i o Cikány a napsal cikánskou mluvnici „Romani čip“. Chtěl je odvyknout toulavému životu a stavěl pro ně v Radnicích kolonii domků Puchmírku. Při stavbě jednoho domku spadl do jímky s vápnem, pak ochrádl a zemřel.

Spolkový život v Radnicích byl a je obzvláště rozmanitý. Vynikl Muzejní spolek Kašpar Šternberk, který se v r. 1892 nazýval Muzejní družstvo a divadelní spolek, ve kterém vyrostli i profesionální herci. Silná divadelní tradice je tu stále, v květnu 2013 se v radnických Benátkách před velkým množstvím diváků dávala hra J. Drdy Dalskabáty. Odbor KČST byl sice založen až v r. 1935, na něj úspěšně navazuje oddíl vysokoškolské turistiky KČT pod vedením zdejšího rodáka ing. F. Jeřábka. Členové oddílu navštívili všechny světadíly a dosáhli okolo 150 vrcholů (některé opakovaně) nad 2000 m (Kilimanjaro, Mt Blanc, Aconcaqua, 3 treky v Himalájích apod.). Jejich stěžejní akcí je ale Pochod Libštejnskými hvozdy, vedoucí půvabným údolím Radnického potoka, kde oddíl Vht každoročně před pochodem opravuje všechny lávky. Pochod je pořádán vždy poslední sobotu v květnu; v r. 2013 to byl již 32. ročník. Pěší trasy jsou 7–28 km, cyklo 15–115 km – tedy zajímavé pro všechny věkové kategorie. Bývá dost vysoká návštěvnost až 350 účastníků.

Na téma spolupráce spolků cituji Průvodce po Radnicích a okolí V. Cízla, vydaného KČT v r. 1935 a pak znovu v r. 2009 vlastním nákladem rodáka V. Karlíčka: „velice čile si počíná místní Okrašlovací spolek, který spolu se Včelařským spolkem vysázel v okolí města tisíc stromů“. Sokol byl založen v Radnicích už v r. 1870. V r. 1926 kvalitně postavil sokolovnu s prostorným sálem, kde se tehdy provozoval i biograf. V současnosti se zde už moc necvičí, ale je to asi největší prostor města na bály.

Z památek Radnic je nutno uvést na náměstí kostel svatého Václava z r. 1384, barokně přestavěný v r. 1720 Jakubem Augustonem (viz i Dýšinská fara) a pískovcový pomník sv. Jana Nepomuckého z r. 1722, který byl restaurován r. 1993. Na náměstí je i hodnotná empírová kašna z r. 1870. Ta ve své době zásobovala vodou horní polovinu města. Pomník Mistra Jana Husa je z období jeho nejrozsáhlejšího uctívání; vytvořil jej v r. 1921 sochař V. Šíp, tvůrce i busty T. G. Masaryka z kararského mramoru v Dýšině.

Nad městem tvoří významnou dominantu Kalvárie s poutním kostelem Navštívení Panny Marie z r. 1736; v té době zde byla i poustevna. Kostel je pravděpodobně mistrovské dílo K. I. Dienzenhofera pro donátora J. Václava z Bubna, jehož znak je i nad vchodovými dveřmi. Od kostela je pěkný pohled na Radnice, Břasy i směrem na Radeč. Křížová cesta z roku 1760 se začala rekonstruovat za předposledního starosty RNDr. J. Paška a kvalitně pokračuje za současného starosty p. Altmana. Na břehu Starého městského rybníka je impozantní socha Piety z r. 1629. V současnosti prochází celá soustava rybníků, tzv. radnické Benátky, potřebnou obnovou.

Muzeum Josefa Hyláka (městské muzeum) se nachází na Náměstí Kašpara Šternberka čp. 2. Jeho sbírky vznikly z iniciativy řídícího učitele J. Hyláka v r. 1891 a to činností Muzejního družstva Kašpar Sternberg. V okolí Radnic žila početná židovská minorita. Rozsáhlý a zajímavý židovský hřbitov s náhrobkou od 18. století je 1 km za městem na zelené turistické značce směrem na Chomli,

v místě zvaném Malíkovec. Synagoga v Radnicích je z roku 1781, tedy barokní. Do r. 1990 v ní byla autoopravna; zdevastovaná byla navracena po r. 1989 židovské obci. V r. 1992 koupil synagogu radnický Český svaz ochránců přírody a pod vedením RNDr. J. Paška ji nákladně zrekonstruoval tak, že může sloužit kulturním účelům. ČSOP je v Radnicích dost aktivní a vykupuje i pozemky z důvodů ochrany přírody.

Z osobností Radnic nelze opomenout zmíněná hrabata Šternberky, faráře Puchmajera, řídicího učitele Hyláka. Známy je i hudební skladatel J. Bartovský; v letech 1867–1871 zde působil jako podučitel cestovatel J. Kořenský. Světové proslulosti dosáhla operní pěvkyně G. Roubalová (1843–1922), zvaná la Boema. Mnoho dobra vykonala léčitelka Božena Kamenická (1898–1996), řečena „Bába radnická“.

Průmysl byl na Radnicku závislý na těžbě černého uhlí a sklárnách. Krize 30 tých let 20 století tu dosáhla, nám těžko představitelných, 60 % nezaměstnaných. V r. 1926 byly uzavřeny definitivně všechny sklárny v okolí. Obyvatelé Radnicka pak postupně začali dojíždět do Škodovky v Plzni nebo do Chrástu a Dýšiny. V r. 1985 tu stojí za zmínku jen Dřevařské závody, Marila a výroba rukavic.

Ani po r. 1990 Radnicko neožilo srovnatelně s jinými regiony. Na to ukazuje i počet obyvatel města Radnic: v r. 1935 měly 2.480 obyvatel a v r. 1995 pouze jen 1720 obyvatel (Dýšina ca 1600 obyvatel).

V Radnicích byly dva pivovary (Šternberský a městský), oba již zanikly. Zvláště toho poblíž náměstí je velká škoda. Nyní se snaží obnovit slávu radnického piva dva vznikající minipivovary p. Mulače a V. Karlíčka. Popis doby slávy a úpadku místních restaurací a hospod (Na jatkách, U 3 stehen a dalších je nad rámec tohoto sepsání.

Nelze však vynechat múzickou kavárnu manželů Irvingových a restauraci s vynikající kuchyní. Podnik v Radnicích zazářil v r. 2012 jako blesk z čistého nebe svou nebývale vysokou úrovní služeb a kulturních programů. Jan Irving je potomek slavného rodu inženýrů a architektů bratrů Prošků, působících od počátku 70tých let 19. století v Bulharsku. Kromě vysoké technické kvality svých četných staveb, založili v r. 1884 Pivovar bratří Prošků jako první český průmyslový podnik v Bulharsku. Tuto značku piva obnovil J. Irving r. 2012 a pivo je dnes vařeno dle originální receptury v Zámeckém pivovaru Chýše Ing. Vladimíra Lažanského. J. Irving je nejen schopným podnikatelem, ale i svobodným umělcem a koncertní kytaristou, ale též bývalým hudebním pedagogem v cizině. Do Radnic přivedl řadu známých osobností. Přejme mu výdrž a štěstí.

IV. typ na výlet: účast na zmíněném pochodu Libštejnskými hvozdy: Radnice – Kalvárie – Kamenec a zpět přes Svatou Barboru (7 km)

V. typ na výlet: Kamenec (zaniklá bývalá výroba kamence) a soukromá botanická zahrada p. J. Fajfrlíka spojená s návštěvou tvrze a Nového zámku ve Svinné. Nový mlýn – Kamenec – Mostišť (5 km)

Použité prameny

Bělohlávek M., Písecký K. a Vainar V. (1988): 125 let trati Chrást – Stupno – Radnice. – 30 str., ZV ROH žst. Chrást u Plzně.

Berndorf A. (1940): Zapomenutý hrob v Oseku. – 77 str., ed. Kulturní odbor učitelstva okresu rokycanského.

Cízl V. (1935): Radnice a okolí. – 48 str., Klub Čsl. turistů v Radnicích. (Obnovené vydání r. 2009 nákladem Vht Radnice – V. Karlíček).

Kratochvílová A. a Keller R. (red.) (2002): Městské muzeum v Radnicích. – 20 str., Město Radnice.

Kyncl V. (2008): Ležáky. – Nová Tiskárna Pelhřimov.

Sládek O. (1993): Přicházeli z nebe. – Naše vojsko, Praha.

Šácha J. (2003): Empírová pohřební kaple rodiny Šternberků ve Stupně. – Rukopis, 3 str., Břasy.

Webové stránky zmíněných obcí a kavárny La Boema.

Mapy KČT: 31 Plzeňsko (2008) a 34 Brdy a Rokycansko (2006).

Slovo na závěr:

Obdivuji toho, kdo tento spisec dočetl až sem do konce. Děkuji své manželce, že jej přepsala na počítači. Též děkuji všem za doplňky a jakékoliv připomínky.

Jan Nesvadba, Okrašlovací spolek pro Novou Huť a okolí; mobil: 723 232 667, nesvaslavka@seznam.cz

V Nové Huti 9. listopadu 2013

DOPLNĚK – převzato z: <http://www.envic.cz/naucna-stezka-za-prirodou-a-historii-radnicka.htm>

Naučná stezka Za přírodou a historií Radnicka

Tři okruhy naučné stezky Za přírodou a historií Radnicka

Radnicko ležící mezi přírodními parky Horní Berounka a Radeč je často cílem turistů, kteří hledají klid a poměrně zachovalou přírodu. Je zde mnoho přírodních i kulturních zajímavostí, které však zůstávají návštěvníkům mnohdy utajeny, nejsou označené a často upadají v zapomnění i u místních obyvatel. Proto byla z iniciativy ZO ČSOP Radnice otevřena naučná stezka **Za přírodou a historií Radnicka**, která je zaměřena na geologické, paleontologické, dendrologické, botanické i kulturní zajímavosti regionu.

Jsou na ní zpřístupněny dva okruhy. Malý, 2,3 km dlouhý, **Radnický okruh**, vede návštěvníky po zajímavostech Radnic a jejich nejbližšího okolí. Jednotlivá zastavení: zámek a muzeum (Kašpar Šternberk), synagoga – ekocentrum (Issak Mayer Wisse, pozemkové spolky, tepelné čerpadlo), Kalvárie (kostel Nanebevzetí P. Marie, K. I. Dienzenhofer), kostel sv. Václava (baroko), fara (A. J. Puchmajer).

Druhý okruh, **Hylákův**, měří 12,8 km, začíná na radnickém náměstí, pokračuje Křížovou cestou na Kalvárii ke kostelu Nanebevzetí P. Marie, k pramenné louce Na Roztrhalce se vstavačí a dalšímu mokřadu s výskytem kosatce sibiřského, dál ke starému Židovskému hřbitovu a širším okolím Radnic se zajímavými přírodními lokalitami (pramenná louka s prstnatcem májovým u Kamence, zarostlé rašeliniště, stepní flóra se smělkem jehlancovým), až ke hřbitovu ve Svaté Barboře, kde je pohřben zakladatel radnického muzea Josef Hylák, podle kterého je tento okruh nazván.

Třetí, **Šternberský okruh**, byl pojmenovaný na počest hraběte Kašpara Šternberka, spoluzakladatele Národního muzea v Praze, který na Radnicku působil a je zde i pochován. Tento okruh je vhodný i pro cykloturisty, měří 12 km, vychází z náměstí K. Šternberka v Radnicích, se zastavením u zámku, v němž Kašpar Šternberk pobýval. Vede po silnici k zaplavenému povrchovému dolu Ovčín, který je lokalitou s významnými paleontologickými nálezy (Lokalita Ovčín u Radnic skrývá flóru z období karbonu – stáří – 309 miliónů let. V té době se lokalita nacházela v oblasti rovníku, proto vegetace nalézaná na lokalitě byla součástí tropického pralesa. Vegetace je pohřbena ve vulkanickém materiálu přímo na místě, kde původně rostla. Lokality s flórou zachovanou na místě původního růstu se nacházejí pouze na jedné lokalitě v Německu a ve Španělsku. Nicméně jediná lokalita, která je přístupná a vědecky zpracovávána se nachází pouze na Radnicku.)

U Přívětického dvora se stezka zastavuje u kostela svatého Martina a přes obec Břasy míří k přírodní památce Kateřina vzniklé po důlní činnosti. Druhou přírodní památkou na stezce je černouhelný výchoz Bašta. Přes Stupno, na jehož hřbitově je Šternberská kaple, v níž je pohřben Kašpar Šternberk, vede stezka na zámek Březina. Kolem zámku byla kdysi věhlasná botanická zahrada a dodnes jsou v parku exempláře starých stromů. Zde třetí okruh končí.